

Για μια αρχιτεκτονική μετά το μεθύσι: Βιώσιμος σχεδιασμός στο μετα-καταναλωτικό μέλλον

Διάλεξη του Θάνου Ν. Στασινόπουλου, αρχιτέκτονα
στο Notre Dame University του Λιβάνου, 26.4.07

Εδώ είναι η μετάφραση του Αγγλικού κειμένου της διάλεξης, με μια παράγραφο ανά εικόνα PowerPoint.
Η πλήρης παρουσίαση κειμένου και εικόνων βρίσκεται στην διεύθυνση
www.oikotekton.net/ndu07/HandArch.pdf [μέγεθος αρχείου 8 MB]

- το γλέντι** Βρισκόμαστε σε ένα γλέντι. Είναι στο κέντρο 'Μπλε Σφαίρα' –σίγουρα ξέρετε το μέρος.
- κέφι** Και έχουμε πολύ κέφι. Έχουμε ωραία διακόσμηση και μουσική και ένα σωρό ποτά και μεζέδες –πολύ περισσότερα απ' όσα χρειαζόμαστε στ' αλήθεια.
- τρέλες** Και κάνουμε τρελά πράγματα για πλάκα: χύνουμε μπίρα στην γυάλα με τα χρυσόψαρα, πετάμε τα αποφάγια μας στο πάτωμα, σβήνουμε τα τσιγάρα μας στην γλάστρα, βάφουμε την γάτα ροζ για να ταιριάζει στο ντεκόρ, αφήνουμε την βρύση του WC να τρέχει για πλάκα.
- καυγάδες** Μερικοί από μας καυγαδίζουν ποιος θα πάρει μεγαλύτερο κομμάτι από την τούρτα, κάποιιοι τσακώνονται για ένα μπουκάλι ουίσκι, ενώ άλλοι κάθονται ήσυχα στην γωνιά τους με ένα σαχλό χαμόγελο, ευχαριστημένοι με μια χούφτα ποπκορν.
- παιδιά** Είναι και πολλά παιδιά μαζί μας. Παρατηρούν τι κάνουμε για να κάνουν το ίδιο όταν μεγαλώσουν. Μερικά απ' αυτά, τα πιο μικρά, δεν πολύ-καταλαβαίνουν τι γίνεται.
- ζέστη** Η αίθουσα είναι αποπνικτική, γεμάτη καπνό, ζεστή απ' όλο τον σαματά. Έτσι, βάζουμε τον κλιματισμό.
- πλήθη** Ο συνωστισμός μεγαλώνει. Όλο και πιο πολλοί καλεσμένοι κάνουν ουρά στο μπαρ, περιμένοντας με άδειο ποτήρι στο χέρι. Και συνεχώς καταφθάνουν κι άλλοι –όλο και πιο πολλοί, όλο και πιο γρήγορα.
- ισότητα** Στριμώνουμε τους περισσότερους στα πίσω δωμάτια -δεν θέλουμε να μας χαλάσουν το κέφι στην μεγάλη σάλα. Όμως ζητούν κι αυτοί μεζέδες και ποτά. Δεν μπορούμε να αρνηθούμε αφού υποτίθεται ότι το γλέντι είναι για όλους. Έτσι τα μπουκάλια αδειάζουν όλο και πιο γρήγορα.
- περισσότερη ζέση** Λιγότερα ποτά, αλλά περισσότερος καπνός και θόρυβος. Και ζέστη, πολλή ζέση στον αέρα, που κάνει τα παγάκια να λιώνουν πιο γρήγορα. Μια ασφάλεια πέφτει, μετά μια άλλη. Μάλλον είναι πολύ το ρεύμα για όλα αυτά τα φώτα και τα στερεοφωνικά και τα κλιματιστικά. Αλλά δεν δίνουμε ιδιαίτερη σημασία μέσα στο μεθύσι μας.
- θρήνοι της Κασσάνδρας** Είναι πραγματικά ένα χαστικό γλέντι, με σκουπίδια να σκορπίζονται ολόγυρα. Είναι και πολυέξοδο επίσης, με άφθονες λιχουδιές και πολλή σπατάλη. Μερικοί από μας – λίγο πιο νηφάλιοι- μουρμουρίζουν σαχλαμάρες: 'πόσοι καλεσμένοι μπορούν να χωρέσουν ακόμη;', ή 'ποιος θα καθαρίσει στο τέλος;', ή 'ποιος θα πληρώσει για όλα αυτά;'.
ποιος νοιάζεται για το αύριο Είμαστε σε μεγάλα κέφια για να δώσουμε σημασία –δεν θέλουμε να χαλάσουμε το γλέντι. Είμαστε απόλυτα σίγουροι ότι κάποιος θα συμμαζέψει το χάος, κάποια άλλη στιγμή, αργότερα. Και θα χρεώσουμε όλο τον λογαριασμό στην πιστωτική μας κάρτα βέβαια. Ας γλεντήσουμε τώρα, το αύριο είναι άλλη μέρα!
- μα τι γλέντι!** Ας σταματήσει η παρομοίωση εδώ. Τι λέτε λοιπόν; Δεν έχουμε ένα καταναλωτικό ξέφρενο γλέντι στην 'Μπλε Σφαίρα' μας αυτό τον καιρό; Ένα γλέντι που γιορτάζει την αέναη ανάπτυξη, που εξυμνεί την άσκοπη κατανάλωση, με τυφλή πίστη στο κέρδος, ληλατώντας στο μεταξύ τον πλανήτη;
- όνειρα θερινής νύχτας** Ψώνια ως την τελική πτώσή είναι το σύνθημα για πολλούς. Με τέτοια μυαλά, θα πέσουμε στ' αλήθεια. Ποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι η 'Μπλε Σφαίρα' μας είναι αρκετά μεγάλη για τόσους διψασμένους, πεινασμένους, ακατάστατους, άπληστους καλεσμένους για πάντα; Ή μήπως το καταναλωτικό γλέντι θα συνεχίζεται πάντα, χωρίς κάποια στιγμή να φτάσει το τέλος του;
- σημάδια ζάλης** Έχουμε αρχίσει να αντιλαμβανόμαστε αυτή την πραγματικότητα: τα σημάδια του 'πονοκέφαλου' είναι ήδη πολλά και ορατά, τόσο που να μη μπορούμε να τα αγνοήσουμε άλλο.

- η αυγή της συνειδητοποίησης* Και η 'βιωσιμότητα' έχει γίνει λέξη-κλισέ, μεταπηδώντας από περιθωριακές επιστημονικές μελέτες σε ηχηρά πρωτοσέλιδα.
- βιωσιμότητα** 'Βιωσιμότητα': δηλαδή να ζεις το παρόν έχοντας κατά νου και το μέλλον. Μάλλον θα συναντάτε αυτό τον όρο καθημερινά πλέον.
- 1>2* Για την ακρίβεια έχουμε 3 είδη βιωσιμότητας, οικολογική, οικονομική και κοινωνική. Προφανώς αν δεν έχεις την πρώτη, τότε οι άλλες δύο δεν έχουν νόημα. Γι' αυτό ας συγκεντρωθούμε στις οικολογικές πτυχές του γλεντιού μας.
- 1-1=0* Η Περιβαλλοντική Βιωσιμότητα είναι μια απλή ιδέα: Όταν τα φυσικά αποθέματα καταναλώνονται πιο γρήγορα απ' όσο παράγονται ή ανανεώνονται, τότε λιγοστεύουν και τελικά εξαντλούνται. Σε μια βιώσιμη κοινωνία, η ζήτηση φυσικών πόρων προσαρμόζεται στην δυνατότητα της φύσης να την καλύψει.
- μια ενοχλητική αλήθεια* Πολλοί επιστήμονες –που όλο και πληθαίνουν– δηλώνουν ότι κατατρώνε τους φυσικούς πόρους σαν να είχαμε 2 ή περισσότερους πλανήτες στην διάθεσή μας. Είναι πολλά τα στοιχεία που θεμελιώνουν τέτοιες 'κλάψες'. Πρόκειται για μια ενοχλητική αλήθεια που δεν μπορούμε να κρύβουμε κάτω απ' το χαλί άλλο πια.
- αποφεύγοντας την πραγματικότητα* Έτσι λοιπόν έχουμε αρχίσει να προσαρμόζουμε την καταναλωτική φιέστα μας στην περιβαλλοντική πραγματικότητα. Κάνουμε ήδη μερικές αλλαγές τακτικής, κυρίως σε εθελοντική βάση. Αποφεύγουμε όμως μια ριζική αναθεώρηση της στρατηγικής μας, κάτι που θα μπορούσε πραγματικά να έχει ουσιαστικά αποτελέσματα. Απλά προσπαθούμε να κερδίσουμε χρόνο.
- αντιθέσεις* Αλλά ακόμη και έτσι, οι χλιαρές προσπάθειές μας να εξισορροπήσουμε επιθυμίες και πραγματικότητα πέφτουν σε αντιφάσεις. Για παράδειγμα: μειώνουμε την κατανάλωση και τις εκπομπές ανά αυτοκίνητο και χιλιόμετρο, όμως ταυτόχρονα πολλαπλασιάζουμε τα αυτοκίνητά μας. Και επιπλέον, καθώς οι πόλεις μας απλώνονται και οι δραστηριότητές μας πληθαίνουν, χρησιμοποιούμε αυτά τα αυτοκίνητα πολύ περισσότερο από πριν.
- ...κι άλλες αντιθέσεις...* Κατασκευάζουμε κτίρια που καταναλώνουν λιγότερη ενέργεια ανά τετραγωνικό μέτρο –μπράβο μας. Μόνο που τώρα τα κατασκευάζουμε μεγαλύτερα, τόσο σε μέγεθος όσο και σε πλήθος. Και έχουμε πλέον λαμπτήρες χαμηλής κατανάλωσης, αλλά χρησιμοποιούμε εκατομμύρια από αυτούς για να λαμποκοπούν οι πόλεις μας την νύχτα. Όπως και με τα αυτοκίνητα, η βελτίωση της απόδοσης ανά μονάδα εξουδετερώνεται από την αύξηση της συνολικής ζήτησης.
- ...περισσότερες αντιθέσεις...* Κατασκευάζουμε πιο αποδοτικά συστήματα θέρμανσης, όμως έχουμε πιο αυξημένες απαιτήσεις άνεσης –γι' αυτό ανεβάζουμε τον θερμοστάτη. Και δεν μας φτάνουν πλέον οι απλοί ανεμιστήρες: τα κλιματιστικά έχουν γίνει σήμερα απαραίτητα, αποτελώντας την εύκολη απάντηση στην άνοδο της θερμοκρασίας. Φυσικά αυτό συνεπάγεται περισσότερους σταθμούς ηλεκτροπαραγωγής που συμβάλλουν στην περαιτέρω άνοδο της θερμοκρασίας –αυξάνοντας και την ανάγκη μας για δροσισμό.
- ...και ακόμη περισσότερες αντιθέσεις* Τα κτίριά μας βέβαια είναι καλύτερα από παλιά, πιο αποδοτικά και πιο λειτουργικά. Αλλά χρησιμοποιούμε όλο και πιο εξεζητημένα υλικά, συχνά από μακρινά μέρη. Και αυτά τα ωραία κτίρια κτίζονται για να διαρκέσουν μερικές δεκαετίες μόνο, και μετά κατεδαφίζονται και αντικαθίστανται από καινούργια, που απαιτούν ακόμη περισσότερα υλικά.
- πικρή αλήθεια* Έτσι λοιπόν όλες οι στατιστικές για την κατανάλωση ενέργειας και άλλων πόρων συνεχίζουν να ανεβαίνουν –ίσως πιο αργά, αλλά πάντα προς τα πάνω, κάνοντας ευτυχισμένο το ιερατείο της ανάπτυξης. Όμως δεν μπορείς να απλώνεσαι σε ένα στρογγυλό πλανήτη για πάντα, γιατί γρήγορα θα φτάσεις στην πλάτη σου...
- πράσινες τάσεις* Τα καλά νέα είναι ότι η 'πράσινη ετικέτα' γίνεται όλο και πιο ελκυστική. Έτσι βλέπουμε όλο και πιο πολλά κτίρια να προβάλλονται ως 'βιοκλιματικά', 'ενεργειακά', 'οικολογικά' ή 'βιώσιμα'.
- μοναχικά νησιά* Μερικά δεν είναι ακριβώς ό,τι λένε, αλλά ακόμη κι αυτό υποδηλώνει ότι η πράσινη ταυτότητα πουλάει. Δυστυχώς αυτά τα παραδείγματα –γνήσια ή όχι– λάμπουν σαν μοναχικές νησίδες στην άγρια 'Μη-βιώσιμη Θάλασσα', επισκιασμένα από αμέτρητα 'συμβατικά' κτίρια.
- πράσινη εκπαίδευση* Και βλέπουμε όλο και περισσότερες σχολές να προσθέτουν τέτοια θέματα στην ύλη σπουδών τους. Υπέροχα, έτσι θα αποκτήσουμε περισσότερους ειδικούς! Αλλά φτάνει αυτό για να ξεπεράσουμε τα αποπλανητικά εικονολατρικά πρότυπα που καθοδηγούν αρχιτέκτονες και κοινό σήμερα;

- ζοφερό ερώτημα* Ανεξάρτητα από αυτά, έχουμε εδώ ένα σημαντικό ερώτημα: για πόσο ακόμη θα συνεχίζεται το καταναλωτικό γλέντι, και τι θα συμβεί μετά την λήξη του;
- για μια αρχιτεκτονική μετά το μεθύσι* Στην δική μας περίπτωση, ως αρχιτέκτονες και κατασκευαστές μπορούμε να διατυπώσουμε το ερώτημα ως εξής: για πόσο ακόμη θα μπορούμε να κτίζουμε τα κτίριά μας και να οργανώνουμε τις πόλεις μας όπως σήμερα, και με ποιο τρόπο θα το κάνουμε όταν σταματήσει η μουσική;
- αδιαφορώντας για το μέλλον* Ο Μοντερνισμός βασιζόταν σε κοινωνικά και τεχνικά οράματα για το μέλλον. Σήμερα όμως το μέλλον είναι εντυπωσιακά απόν από την κύρια αρχιτεκτονική διανοήση. Ίσως αυτή η απουσία υποδηλώνει ότι θα πρέπει απλά να τελειοποιήσουμε και να γυαλίσουμε ό,τι κάνουμε τώρα, παίζοντας με ασήμαντες 'γλωσσικές' εκφράσεις ανώδυνου αρτίστικου χαρακτήρα. Η αρχιτεκτονική, μαζί με την κοινωνία, μοιάζουν σαν πλοίο χωρίς τιμόνι.
- show business* Σήμερα σχεδιάζουμε τα κτίρια με την λογική της 'ανάπτυξης': όσο πιο μεγάλα, πιο πολλά, πιο εντυπωσιακά, τόσο το καλύτερο. Και έχουμε για συγγενείς εκφράσεις την 'ταχεία ανάπτυξη', 'γοργή επέκταση', 'σύντομη απόσβεση'. Σε αυτά τα πλαίσια τα κτίρια είναι χρήμα –και ταυτόχρονα show business.
- περίεργες προτιμήσεις* Λατρεύουμε το τροπικό ξύλο για τις πισίνες μας στην έρημο. Μας εντυπωσιάζουν πίστες σκι στο Ντουμπάι ή Βενετσιάνικα κανάλια στην Νεβάδα. Θαυμάζουμε γυάλινους πύργους με γιγάντιους ψύκτες στο Βερολίνο ή στην Σαγκάη.
- μαθημένοι να επιθυμούμε* Επεκτείνουμε τα προάστια μας προς κάθε κατεύθυνση, και μετά πηγαίνουμε στο κέντρο με το οικογενειακό 4x4 για να αγοράσουμε οργανικά τρόφιμα εισαγωγής. Μας αρέσει να πηγαίνουμε για διακοπές σε μακρινά μέρη, γεμίζοντας την ατμόσφαιρα με καυσαέρια (έχουμε κόψει βέβαια το κάπνισμα). Και επιδιώκουμε πολλά πράγματα που δεν χρειαζόμαστε πραγματικά αλλά έχουμε μάθει να τα λαχταρούμε.
- καταδικασμένα παραδείγματα* Αυτά κάνουμε κάθε μέρα, και αυτά είναι που αγωνίζονται να μιμηθούν τα δισεκατομμύρια του Τρίτου Κόσμου. Φυσικά αυτή η νοοτροπία ανακλάται και στην αρχιτεκτονική. Άραγε οι σπουδαστές μας θα μπορέσουν –ή καλύτερα 'θα επιτρέπεται'- να συνεχίσουν την αλόγιστη σπατάλη μας;
- αποφάγια για το μέλλον* Ειλικρινά αμφιβάλλω: θα κληρονομήσουν ένα κόσμο λεηλατημένο και μολυσμένο, όπου ο υλιστικός τρόπος ζωής του σήμερα θα είναι εντελώς ασύμβατος. Χρειαζόμαστε λοιπόν μια νέα αντίληψη η οποία θα διαμορφώσει τον σχεδιασμό – αλλά και την κοινωνία- του μέλλοντος. Ας μοιραστούμε μερικές σκέψεις πάνω σ' αυτό.
- εκτός από την ενεργειακή κρίση...* Πρώτα απ' όλα, θα πρέπει να έχουμε υπόψη ότι η έμφαση στην έλλειψη ενέργειας - και πιο πρόσφατα στην αλλαγή του κλίματος- είναι μόνο ένα τμήμα της όλης εικόνας: ακόμη κι αν ξαφνικά βρούμε μια άφθονη πηγή ενέργειας, αυτή από μόνη της δεν θα σταματήσει την αποψίλωση των δασών ή την συμφόρηση στις πόλεις. Και αν καταφέρουμε να απαλλαγούμε εντελώς από τα βλαβερά αέρια του θερμοκηπίου, δεν πρόκειται να αυξηθούν τα αποθέματα γλυκού νερού ή μεταλλευμάτων.
- ...υπάρχει επιδημία απληστίας* Και σίγουρα, η φτώχεια ή οι λιμοκτονίες δεν οφείλονται στην 'ενεργειακή κρίση' ή τις 'κλιματικές αλλαγές' των τελευταίων ετών. Ο πραγματικός ένοχος είναι το μοντέλο του ξέφρενου καταναλωτισμού με βάση την διόγκωση και τον εγωισμό, που συνδέεται και με πολλά άλλα ζητήματα πέρα από την ενέργεια: νερό, πρώτες ύλες, απόβλητα, γενετικά μεταλλαγμένους οργανισμούς, κ.λπ. κ.λπ.
- ο καταναλωτικός ιός* Αυτό που επιδεινώνει την κατάσταση περισσότερο είναι τα δισεκατομμύρια που ονειρεύονται να ακολουθήσουν το ίδιο μοντέλο μέσω της 'παγκοσμιοποίησης'. Φανταστείτε μόνο την Κίνα και την Ινδία να έχουν το ίδιο επίπεδο διαβίωσης με την Καλιφόρνια...
- ζωτικά ερωτήματα* Τέτοιες επισημάνσεις οδηγούν σε μερικά κρίσιμα ερωτήματα: μπορεί ο καταναλωτικός τρόπος ζωής να συνυπάρξει με πραγματική δημοκρατική ισότητα για όλους, ή είναι αδύνατο να έχουμε και τα δύο; Με άλλα λόγια, μπορεί ο πλανήτης να αντέξει ένα τέτοιο μοντέλο για ολόκληρη την ανθρωπότητα, ή μήπως –με την λογική της σωσίβιας λέμβου- θα πρέπει μερικοί να φύγουν από το 'γλέντι' προκειμένου να υπάρξει χώρος για τους υπόλοιπους; Εδώ προκύπτει ένα κρίσιμο δίλημμα:

- περίπτωση #1: απαγωγή* Αποδεχόμαστε ότι ο καταναλωτικός εθισμός μας είναι μια σημαντική 'ελευθερία' που δεν πρέπει να περιορίζεται. Όμως υπάρχουν ήδη ενδείξεις ότι μόνο μια όλο και πιο μικρή μειοψηφία θα μπορεί να απολαμβάνει αυτή την 'ελευθερία' σε "νησίδες ευημερίας περιτριγυρισμένες από ένα ωκεανό φτώχειας και απόγνωσης" όπως γράφει μια έκθεση του ΟΗΕ. Καλώς ήλθατε στον Νέο Μεσαίωνα.
- περίπτωση #2: μοιρασιά* Εναλλακτικά, καταφέρνουμε να ξεφύγουμε από την πλάνη της 'άενης ανάπτυξης', κάνουμε το απαραίτητο 'νοικοκύρεμα μετά το γλέντι', και μοιραζόμαστε τον πλανήτη πιο σοφά, μια και δεν μπορούμε να παραγγείλουμε ένα παραπάνω.
- συμβολισμός* Με αρχιτεκτονικούς όρους, η επιλογή είναι μεταξύ μιας πόλης με μερικούς ουρανοξύστες σε μια τεράστια παραγκούπολη από την μια, ή ένα δίκτυο πράσινων οικισμών χαμηλής δόμησης από την άλλη.
- ματαιοδοξία και πραγματικότητα* Στην πρώτη περίπτωση, η αρχιτεκτονική 'haute couture' θα συνεχίσει μια χαρά να ικανοποιεί την ματαιοδοξία των λίγων προνομιούχων όπως και σήμερα –και δεν έχω τίποτε να πω γι' αυτό. Στην δεύτερη, θα χρειαστούμε οπωσδήποτε νέες αρχιτεκτονικές ιδέες, οράματα και προτεραιότητες –και αυτά θα επιχειρήσω να μοιραστώ μαζί σας.
- ας φανταστούμε να επικρατεί η σύνεση* Ας φανταστούμε λοιπόν ένα βιώσιμο κόσμο όπου έχει επικρατήσει η περιβαλλοντική σύνεση. Όπου οι βασικοί πόροι κατανέμονται με σωφροσύνη. Όπου οι αρχιτέκτονες φροντίζουν για την κοινότητα αντί για μερικά 'εγώ'.
- η βιώσιμη ιδεοθήκη** Ας παρουσιάσω μερικές αρχές που θα πρέπει να κατευθύνουν το μολύβι και το ποντίκι του 'βιώσιμου' αρχιτέκτονα σε ένα τέτοιο κόσμο. Πρόκειται για ένα είδος 'βιώσιμης εργαλειοθήκης' –μόνο μη περιμένετε πρακτικούς κανόνες ή συνταγές. Η εργαλειοθήκη μου αναφέρεται σε μια έμφυτη νοοτροπία που θα πρέπει να καθοδηγεί το πνεύμα του αρχιτέκτονα στο σχεδιαστήριο και στο εργοτάξιο, γι' αυτό ας την ονομάσουμε 'βιώσιμη ιδεο-θήκη'.
- παλιές αλήθειες* Για να πούμε την αλήθεια, πολλές από αυτές τις αρχές είναι παλιές. Όταν σήμερα μιλάμε για 'βιώσιμο' σχεδιασμό, στην πραγματικότητα είναι σαν να ανακαλύπτουμε τον τροχό ξανά: τα παραδοσιακά κτίσματα και οικισμοί έπρεπε αναγκαστικά να είναι βιώσιμα, αν μη τι άλλο για να επιβιώσουν στην φύση και στον χρόνο.
- μαθαίνοντας από το παρελθόν* Πραγματικά, αν δούμε προσεκτικά παλιά κτίρια ή ξεχασμένα χωριά, θα εντοπίσουμε πολλά εντυπωσιακά στοιχεία, ιδιαίτερα διδακτικά με την σοφία και την απλότητά τους.
- λησμονημένες δεξιότητες* Έξυπνα στοιχεία, τα οποία επέτρεψαν στο είδος μας όχι μόνο να επιβιώσει και να ευημερήσει για χιλιετίες, αλλά και να δημιουργήσει συνθήκες άνεσης σε αρμονία με την φύση, σε ισορροπία με τους διαθέσιμους πόρους, χωρίς μάλιστα την προηγμένη τεχνολογία της εποχής μας.
- Χαμηλή Τεχνολογία – Υψηλή Νόηση* Μικρά τεχνάσματα που δεν είναι τίποτε περισσότερο από ένα μείγμα βασικής φυσικής, κοινής λογικής, ψυχραιμίας, ρεαλισμού, με οδηγό την απλότητα και μαζί μια διαφορετική αντίληψη της ύλης και του χρόνου. Θα τα βαφτίσω 'Χαμηλή Τεχνολογία – Υψηλή Νόηση'. Αυτή είναι η αφετηρία μας για την συνέχεια.
- κλίμακα** Ας δούμε λοιπόν αυτό το δίπτυχο, ειδικά το 'Υψηλή Νόηση', αρχίζοντας με την θεμελιώδη έννοια της Κλίμακας. Συνήθως ο όρος χρησιμοποιείται με εικαστική χροιά, αλλά βέβαια πηγαινει αρκετά πιο πέρα.
- πράξη ισορροπίας* Το λεξικό ορίζει την 'κλίμακα' ως «τρόπο να αποδώσουμε ένα μέγεθος σε κάτι» - όμως θα το έθετα πιο γενικά: Η κλίμακα αποτελεί μια συγκριτική ρύθμιση υπό δεδομένες συνθήκες, με στόχο την εξισορρόπηση: οι στόχοι μας σε σχέση με τα μέσα μας, οι επιθυμίες με τις ανάγκες, οι ιδέες με την ύλη, η φαντασία με την πραγματικότητα.
- ποιοτική κλίμακα* Αναμφισβήτητα αναφέρεται στην κατάλληλη διαστασιολόγηση, αλλά ταυτόχρονα έχει και μια ποιοτική διάσταση: δεν μπορείς να χτίσεις ένα εμπορικό κέντρο σε ένα μικρό οικόπεδο, ή μια λιμνοθάλασσα στην έρημο. Και δεν θα έλεγα ότι μια τετραμελής οικογένεια χρειάζεται ένα σπίτι με 10 υπνοδωμάτια, ή ότι η 'οικονομία κλίμακας' δικαιολογεί ένα τεράστιο σταθμό ηλεκτροπαραγωγής για μια ολόκληρη χώρα.

- από το ελάχιστο...* Η κλίμακα αφορά ολόκληρο το εύρος της αρχιτεκτονικής, από τον αστικό σχεδιασμό ως τις κατασκευαστικές λεπτομέρειες. Δεν είναι τίποτε άλλο από την διαχείριση της τριαδικής σχέσης μεταξύ απαιτήσεων, αναγκών και μέσων. Είναι μια διαδικασία ρύθμισης όπου το μόνο αντικειμενικό όριο είναι κάποιο ελάχιστο λόγω εργονομικών ή φυσικών περιορισμών, όπως στις περιπτώσεις των κρεβατιών, εξόδων κινδύνου, διαστημοπλοίων, ή έλλειψης υλικών.
- ...στο μέγιστο* Στην άλλη άκρη, το μέγιστο όριο βάζει μόνο η ανθρώπινη ματαιοδοξία, όπως συμβαίνει στα κρεβάτια (ξανά), στα ανάκτορα, στα αυτοκίνητα, ή σε αυτό που αναφέρουμε αόριστα ως 'άνεση'.
- τι ακριβώς εννοούμε άνεση;* Η τελευταία λέξη –άνεση– είναι μια ενδιαφέρουσα έννοια, μια και έχει ιδιαίτερη σημασία στον σχεδιασμό. Και είναι επίσης μια ελαστική έννοια –σκεφτείτε μόνο παραδείγματα σαν αυτά: πολλοί αφήνουν τα μεγάλα σπίτια τους και απολαμβάνουν τις διακοπές τους στριμωγμένοι σε μικρά γιγώτ, σε δωμάτια ξενοδοχείων ή σε αντίσκηνα. Άλλοι, που προτιμούν πάντα το ασανσέρ αντί την σκάλα, ιδρώνουν τακτικά σε κέντρα αδυνατίσματος.
- σχετικότητα* Επιπλέον, σήμερα θεωρούμε τους 20 ή και τους 22°C ως 'θερμοκρασία σχεδιασμού' σε συστήματα θέρμανσης αντί για τους 18 που είχαμε πριν λίγες δεκαετίες. Είναι προφανές ότι η αίσθηση 'άνεσης' επηρεάζεται από φυσικές αναγκαιότητες όσο και από κοινωνικές συνήθειες, οι οποίες μας ωθούν στο να προσαρμοζόμαστε.
- προσαρμογή** Εδώ φτάσαμε σε μια άλλη βασική έννοια, την Προσαρμογή. Αυτός είναι ο πυρήνας της βιωσιμότητας, η οποία βασικά υπονοεί μια προσαρμογή των ανθρωπίνων στόχων στην φυσική πραγματικότητα αντί στην ματαιοδοξία μας. Η κατάλληλη κλίμακα είναι μια μορφή προσαρμογής, αλλά η τελευταία ξεπερνά το θέμα 'μέγεθος'.
- προσαρμογή = νοημοσύνη* Η προσαρμογή στις ιδιότητες ενός οικοπέδου, σε ένα δεδομένο προϋπολογισμό, ή στην διαθέσιμη τεχνογνωσία και υλικά, είναι βέβαια στοιχειώδης. Ακόμη περισσότερο, η προσαρμογή στους οικολογικούς περιορισμούς ή η αξιοποίηση περιβαλλοντικών παραμέτρων είναι ένας τρόπος για να δείξουμε ότι είμαστε ένα νοήμον είδος.
- μηχανές εναντίον φύσης* Στον περασμένο αιώνα, μάθαμε να αλλάζουμε το περιβάλλον μας αντί να προσαρμοζόμαστε εμείς σε αυτό. Με την βοήθεια των μηχανών, επεκτείναμε τον βιότοπό μας μέχρι τις πιο απομακρυσμένες εχθρικές περιοχές της Γης –ακόμη και στο διάστημα. Οι μηχανοκίνητες μεταφορές, θέρμανση, δροσισμός, ή γεωργία παραμέρισαν όλα τα εμπόδια στην κατάκτηση του πλανήτη.
- ύβρις* Τώρα όμως αντιλαμβανόμαστε τις παρενέργειες της υπερεξάρτησής μας από την τεχνολογία για την 'υποταγή' της φύσης: ενεργειακή δίψα, ρύπανση, πνευματική και σωματική παχυσαρκία, χάος όταν οι μηχανές δυστροπούν.
- κατανόηση, προσαρμογή, αξιοποίηση φύσης* Αναμφίβολα, ο 'βιώσιμος' αρχιτέκτονας πρέπει να βλέπει την φύση ως πολύτιμο σύμμαχο, όχι ως εχθρό. Και αυτό σημαίνει να κατανοεί τους φυσικούς νόμους, να προσαρμόζεται σε αυτούς και να τους αξιοποιεί αντί να καταφεύγει σε τεχνητά 'φάρμακα', τα οποία έχουν την κακή συνήθεια να χαλάνε εύκολα, αφήνοντάς σε στο κρύο, ή στο σκοτάδι, ή...
- οικολογικό περίγραμμα** Η προσαρμογή οδηγεί σε συνθετικές προτάσεις συναφείς με την δεδομένη θέση. Και η 'θέση' αρχίζει από το μικρό μας οικόπεδο, φτάνοντας μέχρι ολόκληρο τον πλανήτη. Αυτό φέρνει ένα άλλο θέμα: το Οικολογικό Περίγραμμα. Μια αρκετά σημαντική έννοια, που της αξίζει να πούμε μερικά πράγματα παραπάνω.
- το μέγεθος της ζωής* Το Οικολογικό Περίγραμμα απαντά σε μια απλή ερώτηση: πόσο μερίδιο του αναπλαστικού δυναμικού της βιόσφαιρας καταλαμβάνουν οι δραστηριότητές μας; Με άλλα λόγια, το Οικολογικό Περίγραμμα εκφράζει την επιφάνεια της βιόσφαιρας που απαιτείται για να παραχθούν οι πόροι που καταναλώνουμε και να απορροφηθούν τα απόβλητα που δημιουργούμε, ανάλογα με την τεχνολογία μας και την διαχείριση των οικοσυστημάτων που εφαρμόζουμε.
- παγκόσμια οικόπεδα* Με αυτό το πρίσμα, το πραγματικό οικόπεδο κάθε κτιρίου επεκτείνεται έξω από τον φράχτη του: στο δάσος της Σουμάτρας απ' όπου ήρθε η τροπική ξυλεία του πατώματος, στο διυλιστήριο της Σιγκαπούρης που επεξεργάζεται το πετρέλαιο για το πλοίο που έφερε την ξυλεία μέσω του Ινδικού Ωκεανού, στην έρημο της Σαουδικής Αραβίας απ' όπου προέρχεται η βενζίνη για το φορτηγό που έφερε την ξυλεία στο εργοτάξιο, κ.λπ. κ.λπ.

- αόρατοι χορηγοί* Πραγματικά, αν αναλογιστείτε τα μέρη της Γης που -λίγο ή πολύ- έχουν συμβάλει στην κατασκευή αυτής εδώ της αίθουσας, θα εκπλαγείτε. Και προσέξτε, δεν είναι μόνο η κατασκευή αλλά και η χρήση αυτού του χώρου ή του κτιρίου: το ηλεκτρικό ρεύμα για τα φώτα και το νερό στις τουαλέτες, ο φρέσκος αέρας που αναπνέουμε ή το απορρυπαντικό που καθάρισε το δάπεδο, έρχονται όλα από κάπου αλλού, έξω από την περιοχή του πανεπιστημίου, κάπου κοντά ή μακριά.
- αόρατοι χώροι* Ομοίως, τα απόβλητα από το σύστημα αερισμού, τα λύματα από τις τουαλέτες, ή τα σκουπίδια της δεξίωσης, θα καταλήξουν κάπου αλλού, έξω από την περιοχή του πανεπιστημίου, κάπου κοντά ή μακριά. Έτσι λοιπόν, αυτή εδώ η αίθουσα των 'X' τετραγωνικών μέτρων, στην πραγματικότητα είναι πολύ μεγαλύτερη αν συμπεριλάβουμε την υλική της προέλευση και τις επιπτώσεις από την χρήση της.
- το πραγματικό μέγεθος των κτιρίων* Το ίδιο ακριβώς ισχύει και για οποιοδήποτε κτίριο σχεδιάζουμε ή χρησιμοποιούμε: κάθε τετραγωνικό μέτρο που προσθέτουμε ή αφαιρούμε από την κάτοψη, κάθε θερμίδα που ξεφεύγει από τα παράθυρα ή συγκρατείται από την θερμομόνωση, όλα αυτά συνδυάζονται και μετατρέπονται σε ένα ποικιλόμορφο 'εξωτερικό κόστος' για το περιβάλλον. Και αυτές δεν είναι παρά μια συγκεκριμένη έκταση από τον 'βιοχώρο' που αντιστοιχεί στο κτίριό μας, έξω από το φαινομενικό περιγράμματό του.
- ελαχιστοποίηση των παρενεργειών* Είναι αυτονόητο ότι κάθε 'βιώσιμη' σύνθεση πρέπει να ελαχιστοποιεί το περιβαλλοντικό κόστος της. Πράγμα που σημαίνει ότι ο συνθέτης οφείλει να έχει πλήρη επίγνωση των ευρύτερων επιπτώσεων που συνεπάγεται κάθε απόφασή του. Και αυτό ισχύει για την ποσότητα και το είδος των υλικών, τις κατασκευαστικές μεθόδους, και τις λειτουργικές συνέπειες του σχεδίου του.
- ζωτικός χώρος* Αυτό λοιπόν είναι το Οικολογικό Περιγράμμα, η περιοχή που χρειάζεται για να δώσει υλικά και να απορροφήσει απόβλητα. Είναι προφανές ότι, καθώς επιταχύνουμε την κατασκευή όλο και πιο περίπλοκων και πιο πολλών κτιρίων, χρειαζόμαστε όλο και περισσότερο 'ζωτικό χώρο'.
- γοργές πληγές...* Για την ακρίβεια, σήμερα χρησιμοποιούμε 25% περισσότερο χώρο από όσο διαθέτει ο πλανήτης μας. Αυτό σημαίνει ότι εκμεταλλευόμαστε την διαθέσιμη 'βιοχωρητικότητα' της Γης κατά 25% πιο γρήγορα από την ικανότητα της φύσης να αναπληρώνει τις αναλήψεις μας.
- ...αργή επούλωση* Η Ξυλεία που βάλαμε στο δάπεδο επιβάλλει την ανάπτυξη νέων δέντρων. Η θάλασσα χρειάζεται χρόνο για να αναπληρώσει τα ψάρια που φάγαμε. Τα δάση πρέπει να μεγαλώσουν κι άλλο για να απορροφήσουν τα καυσαέρια των νέων αυτοκινήτων μας. Και οι χωματερές χρειάζονται χρόνο για να χωνέψουν τα σκουπίδια μας. Όμως ο γρήγορος ρυθμός κατανάλωσης επιβαρύνει υπέρμετρα την 'θεραπευτική' ικανότητα της φύσης.
- ενέργεια: η κύρια αιτία* Η ενέργεια είναι η πιο σημαντική αιτία της διόγκωσης του Οικολογικού Περιγράμματος. Αυτό οφείλεται κυρίως στην αυξανόμενη ποσότητα CO₂ που πρέπει να απορροφήσει η φύση, σε συνδυασμό με την καλπάζουσα αποψίλωση των δασών.
- πολυτέλεια* Οι πλούσιες χώρες, με πρώτη τις ΗΠΑ, έχουν ένα πολύ μεγαλύτερο περιγράμμα κατά κεφαλή από τις υπόλοιπες. Ας θυμηθούμε εδώ ότι το 50% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας οφείλεται στα κτίρια.
- ανόητη διαχείριση* Η ταχεία συρρίκνωση των φυσικών αποθεμάτων μοιάζει σαν να έχουμε κληρονομήσει ένα λογαριασμό στην 'Τράπεζα της Φύσης', και αντί να χρησιμοποιούμε μόνο τους τόκους για να ζούμε, ξοδεύουμε και το κεφάλαιό μας.
- κλέβοντας από το μέλλον* Με άλλα λόγια, δανειζόμαστε από τις μελλοντικές γενεές -ή πιο σωστά 'κλέβουμε' από αυτές, αφού δεν μπορούμε να επιστρέψουμε τα δανεικά. Είμαστε πραγματικά μια κοινωνία που απολαμβάνει να ζει πέρα από τις δυνατότητές της...
- χρόνος* Μόλις αγγίξαμε ένα άλλο σημαντικό θέμα από την 'βιώσιμη ιδεοθήκη', τον Χρόνο. Ο χρόνος είναι μια έννοια που σχετίζεται με την αρχιτεκτονική κατά πολλούς και διάφορους τρόπους. Στην ουσία είναι η 4^η διάσταση του δομημένου περιβάλλοντος, μια διάσταση που συχνά λησμονείται στο σχεδιαστήριο, παρά την σημασία της.
- κύκλοι* Για παράδειγμα, έχουμε τον ημερήσιο και νυχτερινό κύκλο, καθώς και τον θερινό και χειμερινό, όπου το κτίριό μας υπόκειται σε διάφορες φυσικές συνθήκες -'Ηλιος, θερμοκρασίες, υγρασία ή άνεμος- με διάφορες επιπτώσεις στα δομικά στοιχεία, στο εσωτερικό ή στην λειτουργία του.

- έμβια κτίρια* Αυτό συμβαίνει επειδή –αντίθετα με την διαδεδομένη παρανόηση- τα κτίρια είναι ζωντανοί οργανισμοί που αντιδρούν με το περιβάλλον τους: αναπνέουν και ιδρώνουν, λυγίζουν και πάλλονται, διαστέλλονται και συστέλλονται, αρρωσταίνουν.
- η φύση σε δράση* Κάθε ώρα και κάθε μήνα συμβαίνουν ποικίλα φυσικά φαινόμενα: σκιές, ρεύματα αέρα, συμπυκνώσεις υδρατμών, μεταφορές θερμότητας, μεταβολές πίεσης. Ακόμη κι αν δεν το προσέχουμε, τέτοια φαινόμενα συμβαίνουν διαρκώς, επηρεάζοντας την κατασκευή, τους μέσα και έξω χώρους, καθώς και εμάς τους ίδιους.
- γήρανση* Επιπλέον, τα κτίρια αλλάζουν μετά τα εγκαίνιά τους: όπως και οι άνθρωποι, αργά ή γρήγορα γερνούν. Μερικά γερνούν όμορφα, αποκτώντας μια ώριμη γοητεία, άλλα γερνούν άσχημα, χωρίς να θυμίζουν καθόλου την παλιά δόξα τους.
- υλικά* Ναι, όλα τα υλικά γερνούν –αλλά όχι με την ίδια ταχύτητα και με τον ίδιο τρόπο, ειδικά αν έχουν αδέξια εφαρμογή ή ανεπαρκή συντήρηση. Η ανθρώπινη φροντίδα δίνει λάμψη σε ένα κτίριο και παρατείνει την ζωή του, όπως ακριβώς συμβαίνει με τους κήπους ή τις ανθρώπινες σχέσεις. Και όταν πεθάνει ένα κτίριο –όπως όλα τα έμβια όντα- μερικά υλικά έχουν την ευκαιρία για δεύτερη ζωή μέσω της ανακύκλωσης, ενώ άλλα μετατρέπονται μόνο σε απορρίμματα.
- ευελιξία* Αλλά και οι λειτουργίες του κτιρίου αλλάζουν με τον χρόνο:
- η εταιρία που σχεδιάσαμε τα γραφεία της χρησιμοποιεί λιγότερο χαρτί τώρα και περισσότερα δίκτυα, με λιγότερους υπαλλήλους και περισσότερα στελέχη.
- το νέο ζευγάρι σε αυτό το κομψό μικρό σπίτι που σχεδιάσαμε πριν 6 χρόνια, έχει τώρα 3 παιδιά να στριμώξει.
Τι καλά που θα ήταν αν είχαμε την δυνατότητα αναδιάταξης αντί για την εξειδικευμένη κατοψη που είναι πλέον άχρηστη...
- τα κτίρια ζουν* Συνοψίζοντας όλα αυτά, θα πρέπει να θεωρούμε τα κτίρια ως ζωντανούς οργανισμούς που αντιδρούν διαρκώς στις φυσικές δυνάμεις, που γερνούν ανάλογα με τις ιδιότητές τους και την ανθρώπινη φροντίδα, που μπορεί να αλλάξουν λειτουργία, που αφήνουν υπολείμματα τα οποία μπορούν να βρουν νέα χρήση –και όλα αυτά συμβαίνουν με την πάροδο του χρόνου.
- ολιστική προσέγγιση** Μιλώντας για ζωντανούς οργανισμούς, ήρθαμε σε ένα άλλο θέμα, την Ολιστική Προσέγγιση. Φανταστείτε ότι είσατε ένας μεγιστάνας και χιτίζετε το εξοχικό σας καταφύγιο σε ένα μικρό έρημο νησί. Θα πρέπει να σας απασχολήσουν διάφορα ζητήματα πέρα από τα δωμάτια της βίλλας σας: παροχή νερού, ηλεκτρικό ρεύμα, λύματα, κηποτεχνία, αγκυροβόλιο, συντήρηση, ασφάλεια, και πολλά άλλα. Όλα αυτά απαιτούνται για να κάνετε την διαμονή σας πρώτα εφικτή, έπειτα ασφαλή, μετά άνετη και τελικά πολυτελή, προβλέποντας βέβαια και τις μελλοντικές ανάγκες.
- βιότοπος* Με άλλα λόγια, πρέπει να δημιουργήσετε ένα 'βιότοπο' για εσάς και τους καλεσμένους σας, αλλάζοντας, προσθέτοντας, αφαιρώντας, αντικαθιστώντας, εμπλουτίζοντας στοιχεία του περιβάλλοντος στο μικρό νησί σας, ανάλογα με το επιθυμητό επίπεδο άνεσης.
- οικο-σύστημα* Κατ' αυτό τον τρόπο, επιδράτε στο υφιστάμενο οικοσύστημα: μερικά δέντρα θα πρέπει να κοπούν για να χωρέσει η βίλλα, πουλιά θα αναγκαστούν να μετοικήσουν, το έδαφος μπορεί να μολυνθεί από μια διαρροή της δεξαμενής πετρελαίου. Το νησί θα αλλάξει εξαιτίας σας, και ίσως να μη σας αρέσει η νέα όψη του αν είστε απρόσεκτοι.
- οικο-συνείδηση* Αυτή η διαδικασία –αλλά σε πολύ μεγαλύτερη κλίμακα- συμβαίνει κάθε λεπτό στον πλανήτη μας. Είναι μια αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπων, κτιρίων και φύσης. Κάθε φορά που προσθέτουμε ένα κτίριο, μικρό ή μεγάλο, προσθέτουμε ένα νέο ηθοποιό στο οικο-θέατρο που παίζει τον δικό του ρόλο μαζί με πολλούς άλλους στην σκηνή, σε ένα σύνθετο και συνεχή διάλογο.
- οικουμενική αντίληψη* Όταν λοιπόν σχεδιάζουμε ή κτίζουμε ένα κτίριο, θα πρέπει να γνωρίζουμε όχι μόνο τις φυσικές δυνάμεις που θα το επηρεάζουν αλλά και τα ευρύτερα αποτελέσματα που θα έχει το ίδιο και οι παρενέργειές του στο περιβάλλον, κοντά ή μακριά.
- δεν είναι μόνο για την φύση* Αυτή η ολιστική προσέγγιση δεν περιορίζεται στο φυσικό περιβάλλον: η αρχιτεκτονική είναι ένα ιδιαίτερα κοινωνικό πεδίο αφού ο δομημένος χώρος ενσαρκώνει την κοινωνία μας.
- ...είναι και για τους ανθρώπους* Πέρα από τον όποιο καλλιτεχνικό ή τεχνικό χαρακτήρα δίνουμε στην αρχιτεκτονική, αναμφισβήτητα έχει και μια θεμελιώδη κοινωνική και πολιτική διάσταση –όπως είναι εμφανές στον Μοντερνισμό ή στην τρέχουσα εταιρική αρχιτεκτονική.

<i>κοινωνικά πλαίσια</i>	Ένα κτίριο μπορεί να έχει ένα μόνο αρχιτέκτονα και ένα ιδιοκτήτη, αλλά συνδέεται με όλους, με τον ένα τρόπο ή τον άλλο. Ανεξάρτητα από το αν αποτελεί μια κραυγαλέα ή διακριτική 'δήλωση', ένα στολίδι της πόλης ή ένα αγκάθι της, απεικονίζει όχι μόνο την τεχνολογία και την μόδα της εποχής του, αλλά και τις εγγενείς προτεραιότητες του κοινωνικού πλαισίου του.
<i>γιατροί του χώρου</i>	Έτσι, κάθε κτίριο παίζει ένα διδακτικό ρόλο όντας ένα παράδειγμα για μίμηση ή για αποφυγή. Αυτό είναι ένα ισχυρό εργαλείο για τους αρχιτέκτονες που αποδέχονται την κοινωνική ευθύνη του επαγγέλματός τους: σαν τους γιατρούς που συμβουλεύουν για την υγεία του ανθρωπίνου σώματος, οι αρχιτέκτονες θα πρέπει να συμβουλεύουν για την υγεία του ανθρωπίνου χώρου.
<i>υγιής κοινωνία</i>	Με δυο λόγια, το αποτέλεσμα του ολιστικού σχεδιασμού θα πρέπει να ικανοποιεί όχι μόνο τις περιβαλλοντικές αλλά και τις κοινωνικές απαιτήσεις, ως ζωτικές συνιστώσες της βιωσιμότητας.
μινιμαλισμός	Να δούμε τώρα ένα άλλο θέμα από την 'βιώσιμη ιδεοθήκη': πρόκειται για τον Μινιμαλισμό. Αν ήταν να δώσουμε στον βιώσιμο σχεδιασμό μια στιλιστική 'ενδυμασία', τότε αυτή θα ήταν σίγουρα μινιμαλιστική. Αλλά ας αφήσουμε τα 'κοστούμια' της μόδας –τα σημαντικά πράγματα είναι από κάτω.
<i>Όσο λιγότερο τόσο καλύτερα</i>	Το θεμέλιο της βιωσιμότητας είναι η φράση ' <u>Όσο Λιγότερα, Τόσο Καλύτερα</u> ': το μικρότερο δυνατό μέγεθος, τα λιγότερα υλικά, φυσικοί πόροι, απόβλητα, συντήρηση, όλα με στόχο το ελάχιστο περιβαλλοντικό κόστος. Έτσι, αν έχουμε να συγκρίνουμε διαφορετικές λύσεις, προτιμότερη θα είναι αυτή που ζητεί τα <u>λιγότερα</u> απ' όλες.
<i>Αλλά και όσο περισσότερο τόσο καλύτερα</i>	Όμως, στην άλλη πλευρά του βιώσιμου νομίσματος διαβάζουμε ' <u>Όσο Περισσότερα, Τόσο Καλύτερα</u> '. Αντίφαση; Όχι ακριβώς, γιατί πραγματικά υπάρχουν αρκετά πράγματα που πρέπει να <u>μεγιστοποιήσουμε</u> ώστε να πετύχουμε ένα βιώσιμο αποτέλεσμα: ευελιξία, διάρκεια ζωής, αντοχή, απόδοση, αυτάρκεια, πολλαπλότητα χρήσεων, επανάχρηση. Εδώ, όταν συγκρίνουμε διάφορες παραλλαγές, κερδίζει αυτή που προσφέρει τα <u>περισσότερα</u> απ' όλες.
<i>και η φαντασία;</i>	Δεν είναι βέβαια εύκολο να προωθήσεις μια βαθιά μινιμαλιστική νοοτροπία στην φαντασμαγορική εποχή μας, όπου η πρωτοτυπία ή η πολυπλοκότητα αποτελούν αυτοτελείς συνθετικές προτεραιότητες. Πολλοί θα διαμαρτυρηθούν αμέσως ότι η επιδίωξη του ολίγου δεν αφήνει χώρο για την δημιουργική φαντασία –θυμάστε το σύνθημα του Βεντούρι « <i>Το Λιγότερο είναι Βαρετό</i> »; Αυτό θα ίσχυε πραγματικά αν συνδέσουμε την 'φαντασία' μόνο με την πομπώδη γεωμετρία, τα ακριβά υλικά, ή τα άχρηστα στολίδια.
<i>ευρυζωνική αρχιτεκτονική</i>	Όμως η αρχιτεκτονική είναι κάτι <u>παραπάνω</u> από φωτογενείς μορφές: υπάρχει η ευφάνταστη χρήση του χώρου, η δημιουργική χρήση νέων υλικών και τεχνολογίας, και φυσικά το τεράστιο δυναμικό του χρώματος. Η αυθεντική αρχιτεκτονική είναι <u>ευρυζωνική</u> , προχωρώντας πέρα από την όραση, στην <u>αλήθεια</u> .
<i>οπτικές συνήθειες</i>	Σε κάθε περίπτωση, η ιστορία επιβεβαιώνει ότι η αισθητική κάθε εποχής και περιοχής μεταβάλλεται παράλληλα με τις κοινωνικές και τεχνικές εξελίξεις. Επομένως είναι άστοχο να κρίνουμε την αισθητική του μέλλοντος με τα μάτια του παρόντος.
η βιώσιμη ιδεοθήκη εν συντομία	Ας συνοψίσουμε τώρα αυτά που είδαμε ως πρωταρχικά στοιχεία του βιώσιμου σχεδιασμού: <ul style="list-style-type: none"> - Χαμηλή Τεχνολογία, Υψηλή Νόηση - Κλίμακα - Προσαρμογή - Οικολογικό Περίγραμμα - Χρόνος - Ολιστική Προσέγγιση - Μινιμαλισμός.

- σχεδιασμός φιλικός για το μέλλον* Σύμφωνα με αυτές τις αξίες και ιδέες, το τελικό αποτέλεσμα της συνθετικής διαδικασίας θα πρέπει να εμπεριέχει μια σειρά από ιδιότητες φιλικές για το μέλλον:
- απλό
 - έξυπνο
 - μικρό
 - ανθεκτικό
 - ευέλικτο
 - κομψό
 - τοπικό ΚΑΙ οικουμενικό
 - αυτόνομο
 - 4διάστατο.
- το παγκό θέλει δύο* Μια τελευταία παρατήρηση: οι αρχιτέκτονες μπορεί να συλλογίζονται, να γράφουν, να διδάσκουν, να κερδίζουν διαγωνισμούς. Όμως πάνω απ' όλα, σχεδιάζουν πραγματικά κτίρια. Για να κάνουν αυτό, χρειάζονται πελάτες. Επομένως, η βιώσιμη αρχιτεκτονική βασίζεται σε κοινό με βιώσιμες προτεραιότητες.
- η πορεία προς την κατάρρευση* Αλλά όσο το κοινό είναι παγιδευμένο στην τεράστια πλύση εγκεφάλου μέσω του φανταχτερού lifestyle, ο καταναλωτικός εθισμός θα παραμένει ένα ισχυρό εργαλείο κοινωνικής χειραγώγησης. Σ' αυτή την περίπτωση, το χασοκό γλέντι στην 'Μπλε Σφαίρα' θα συνεχίζεται –μέχρι να επέμβει η 'οικοφυλακή' της φύσης για να σταματήσει την αλαζονεία μας με τον δικό της τρόπο...
- το μέλλον αρχίζει τώρα* Για να αποφύγουμε μια τέτοια καταστροφική κατάληξη, χρειαζόμαστε δυο πράγματα: Πρώτα, να προωθήσουμε τον σχεδιασμό τον φιλικό για το μέλλον προσαρμόζοντας την δουλειά μας ως αρχιτέκτονες, ή τις απαιτήσεις μας ως πελάτες. Δεύτερον, να τονώσουμε την κοινωνική εγρήγορση για τα επερχόμενα αδιέξοδα, όχι μόνο με πειστικά επιχειρήματα, αλλά και με ελκυστικές προτάσεις.
- Ελπίζω ότι μόλις κατέθεσα μια ελάχιστη συμβολή σε αυτό τον τεράστιο –αλλά ζωτικό- στόχο.
- Ευχαριστώ.